

JEL O 1
УДК: 330.1

Е. Прушківська, докторант
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕКТОРАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено взаємозв'язок секторальної структури та стадій економічного розвитку на основі цивілізаційного та формаційного підходів. Проаналізовано секторальну структуру через горизонтальний та вертикальний розвиток, а також через модель "цілого" та модель "функціонування". З'ясовано, що модель "цілого" секторальної структури відображає цивілізаційний рух суспільства через зміну кількісного співвідношення між секторами, а модель "функціонування" – це якісний розвиток окремих секторів (первинного, вторинного, третинного) під впливом структуроутворюючих факторів в межах певного середовища, що забезпечується взаємодією формальних і неформальних інститутів. Обґрунтовано необхідність вдосконалення існуючої теоретичної трьохсекторної моделі К. Кларка шляхом використання нового методологічного підходу до формування секторальної структури на основі виокремлення "полюсів" зростання (галузей) в кожному окремому секторі. Доведено необхідність структурування економічних систем на основі поєднання кількісних та якісних характеристик із врахуванням особливостей національного розвитку.

Ключові слова: секторальна структура, горизонтальний розвиток, вертикальний розвиток, модель "цілого", модель "функціонування", економічний розвиток, постіндустріальне суспільство, полюси зростання, цивілізаційний рух.

Постановка проблеми. Теорія трьох секторів, яка була започаткована понад 70 років тому, є дієюю і сьогодні, але потребує як теоретичного, так і практичного вдосконалення. Ця необхідність викликана розвитком світової економіки та активізацією глобалізаційних процесів. Динамічність трьохсекторної моделі економіки характеризуються послідовними структурними змінами, що проявляються у збільшенні частки одних та зменшенні інших секторів економіки, а також нерівномірності їх розвитку з точки зору якісних параметрів. В результаті цих процесів відбувається загострення суперечностей на національному та регіональному рівнях.

Про дієвість трьохсекторної моделі К. Кларка на сучасному етапі свідчать не тільки її науково-теоретичний аналіз, а й аналітичні дослідження міжнародних інституцій і їх структурних підрозділів, а також національних установ, які класифікують національні економіки за структурою господарювання, виділяючи три сектори: аграрний, індустріальний і сектор послуг. Домінування того чи іншого сектору у структурі національної економіки визначає стадію економічного розвитку країни. Важливо зазначити, що більшість країн на сучасному етапі рухаються в напрямку постіндустріального суспільства, яке характеризується домінуванням третинного сектора. Переважна більшість наукових досліджень секторальної структури базується на співвідношенні між секторами на основі кількісних характеристик. На наш погляд, такий підхід до секторальної структури є неповним, оскільки кількісні параметри не розкривають в повній мірі реальний стан економіки тієї чи іншої країни. Доцільним, на наше переконання, є дослідження секторальної структури у поєднанні кількісних та якісних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню секторальної структури приділяють значну увагу теоретики та практики, як на світовому, так і на національному рівнях. Переважна більшість зарубіжних вчених концентрує увагу на дослідженні секторальних пропорцій у країнах, що розвиваються; країнах із трансформаційною економікою, а особливо пострадянського простору. Глобальна криза також загострила суперечності розвитку постіндустріального суспільства в країнах із розвинутою економікою, що спонукало до дослідження вченими секторальних пропорцій та виявлення нових точок зростання. Зокрема, у центрі уваги науковців є процеси реіндустріалізації в США, а також виявлення нових шляхів розвитку реального сектору економіки в ЕС, та інші.

У вітчизняній науковій думці секторальна структура досліджується з точки зору цивілізаційного руху, такими вченими, як: В. Базилевич, О. Білорус, А. Гальчинський,

В. Геєць, Н. Гражевська, П. Єщенко, С. Єрохін, Я. Жаліло, А. Задоя, А. Старостіна, В. Тарасевич [1-6]. З точки зору кількісних пропорцій секторальну структуру національної економіки досліджують А. Ігнатюк, Ю. Кіндзерський, І. Крючкова, І. Одотюк, О. Точилін, Л. Федулова, Т. Шинкарук, Л. Шинкоренко [7-12]. Секторальну структуру з точки зору структурних трансформацій досліджують С. Глазьев, В. Іноземцев, Т. Селищева, В. Черковець, Ю. Яковець, Ю. Яременко [12-15].

Враховуючи напрацювання вчених щодо дослідження секторальної структури економіки та особливості її функціонування в посткризовий період, виникає необхідність доповнення методології дослідження з точки зору горизонтального та вертикального розвитку через призму кількісних та якісних характеристик.

Невирішені частини загальної проблеми. Важливо зазначити, що на початкових етапах дослідження секторальної структури К. Кларком та Ж. Фурастерем виділялися три сектори економіки: первинний, вторинний, третинний на основі галузевої класифікації [16-17]. Згодом ця теорія була доповнена Д. Беллом, В. Ростом, які розглядали трьохсекторну модель як лінійну стадію розвитку, виділяючи аграрну, індустріальну і постіндустріальну стадії [18-19]. Відхиляючи в деякій мірі теорію стрибка, Е. Тоффлер доповнює теорію стадійності хвилеподібним розвитком і виокремлює роль технологічних революцій, а стадії економічного розвитку визначає, як аграрне, індустріальне та технотронне суспільство [20]. М. Кастельс стадії економічного розвитку пояснює через три "способи розвитку": аграрний, індустріальний та новий інформаційний, який має глобальний характер [21]. Тобто, в поглядах вчених секторальна структура в цілому відображає стадії економічного розвитку з точки зору цивілізаційного підходу. В науковій літературі немає чіткого розмежування між домінуванням секторів в секторальній структурі та стадіями її розвитку. На основі праць провідних вчених в цій галузі секторальна структура розглядається як співвідношення між секторами економіки. На мегарівні та макрорівні сектори, як правило, досліджуються з точки зору кількісних характеристик. Але сучасна теорія структурування потребує доповнення щодо дослідження секторальної структури з точки зору якісних характеристик та виокремлення полюсів зростання у кожному секторі.

Метою статті є виокремлення кількісних й якісних характеристик секторальної структури через горизонтальний та вертикальний розвиток на основі моделі "цілого" та моделі "функціонування".

Виклад основного матеріалу. В основі сучасної секторальної структури економіки є теорія трьох секто-

рив К. Кларка. В його трьохсекторній моделі розглядалися кількісні пропорції, які відображали співвідношення між секторами через обсяг виробленої продукції та обсяг зайнятості. Аналізуючи в економічній площині соціологічні дослідження К. Кларка, слід відмітити, що в основі побудови цієї моделі лежить безпосередній зв'язок економічного зростання та розвитку "сервісної економіки", як першої фази постіндустріального суспільства. Для виробництва було зроблено припущення, що зростання продуктивності праці в промисловому секторі вище, ніж в сфері обслуговування. Для споживання була висунута гіпотеза, що еластичність попиту на послуги за доходом вище аналогічного показника для товарів. На нашу думку, на той історичний період двох припущень було достатньо, щоб показати початок переходу економіки від домінування промислового виробництва до домінування послуг, тобто перехід від індустріальної до постіндустріальної економіки ("сервісної економіки"). Критерієм економічного розвитку в даній теорії є ступінь секторальної диверсифікації та темпи зростання продуктивності праці.

Базуючись на наукові погляди вчених: К. Кларка, Д. Белла, В. Росту, Е. Тоффлера, М. Кастельса, важливо зазначити, що в їхніх теоріях секторальна структура відображає стадійність економічного розвитку та виокремлює домінування того чи іншого сектору. Критерієм виокремлення секторальної структури є галузева класифікація, рівень розвитку продуктивних сил та технологічний рівень виробництва. На кожній стадії цивілізаційного розвитку "панує" відповідний сектор. Цивілізаційний рух суспільства означає перехід від однієї стадії до іншої, кожна з яких характеризується певним розвитком.

Взаємозв'язок секторальної структури та стадій економічного розвитку в історії економічної думки описувався також за допомогою цивілізаційного та формаційного підходів. Так, американський вчений Л. Морган через призму стадійності визначає цивілізацію як стадію у розвитку суспільства, що прийшла на зміну дикунства та варварства [22]. Ґрунтовне визначення цивілізації, яке відповідає викликам сучасності, дає В. Базилевич: "цивілізація – історично конкретний стан суспільства, який характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливою формою виробництва і відповідною духовною культурою людей" [23, с. 61]. Це визначення дає можливість пояснити послідовну зміну стадій розвитку (аграрна, індустріальна, постіндустріальна) на основі секторальної структури.

Виокремлюючи роль секторного підходу до структурування економіки, А. Чухно зазначає, що "секторний підхід значною мірою конкретизував методологічні засади постіндустріальної теорії. Виявилось, що перехід від одного технологічного способу виробництва до другого, пов'язаний з глибокими структурними змінами в економіці, в результаті на кожній стадії суспільного розвитку домінує певний сектор: доіндустріальне суспільство – сільське господарство, індустріальне – промисловість, постіндустріальне – сфера послуг" [24, с. 83]. На думку вченого секторний підхід збагатив методологію теорії постіндустріального суспільства, встановив певні рубежі в процесі його становлення.

Підкреслимо, що в основі формаційного підходу є марксистський поділ історичного розвитку на формації, визначальними елементами якої є: спосіб виробництва та панівна форма власності; надбудова і форма суспільної свідомості. На основі системно-структурного аналізу К. Маркс обґрунтував природу та структуру кожної формації у суспільно-економічному розвитку [25, с. 21]. Спільним у формаційній та цивілізаційній концепції є те, що джерелом прогресу суспільства виступає удоскона-

лення форм та методів матеріального виробництва. Як зазначає В. Іноземцев, і комуністична формація, і постіндустріальне суспільство розглядаються як постеконімічні. Але загальна спрямованість обох теорій є гуманістичною, а їх ідеали гідними людини, та визначає цілі історичного прогресу [26, с. 34]. Справедливо відмічає А. Чухно, що перехід від однієї формації до іншої, так само як і перехід від однієї стадії до іншої, здійснюється революційним шляхом. Але, цивілізаційна теорія в основі переходу від однієї стадії до іншої має науково-технічну та технологічну революції, тоді як формаційній підхід передбачає соціальні революції з властивими їм збройними повстаннями, громадськими війнами, жорстокою довготривалою, класовою боротьбою. Все це супроводжується значними людськими втратами та зниженням матеріальних цінностей [24, с. 61].

Поділяємо точку зору А. Гальчинського, який зазначає, що для дослідження сучасних соціально-економічних явищ та процесів, необхідно подолати штучне протистояння понять "цивілізація" та "суспільно-економічна формація", а використовувати загальноцивілізаційні та формаційні принципи теоретичного аналізу. Ці поняття співвідносяться між собою як загальне та особливе, зміст та форма. Цим визначається їх організаційна єдність та системна протилежність. В понятті "формація" втілюється якісна характеристика соціально-економічної та політичної структури суспільства, що сформувалась на певному історичному етапі. Поняття "цивілізація" охоплює, з одного боку, єдність людської спільноти, спосіб взаємодії людини та природи, а з іншого – зміст успадкованих людством від попередніх поколінь матеріальних та духовних цінностей, які воно використовує на кожному етапі розвитку [27, с. 298].

На наш погляд, рух суспільства від аграрної до індустріальної, а згодом до постіндустріальної стадії не можна розглядати як механічний рух, оскільки еволюція суспільства пов'язана, перш за все, з еволюцією людини. Саме людина з її цінностями та мотивацією є і основою, і творцем, і рушійною силою економічного розвитку, тому структурування економіки – це не механічний процес, а "розвиток з великої літери". Г. Мюрдаль, досліджуючи трансформаційні процеси в країнах "третього світу", зауважував, що "зростання, яке не супроводжується покращенням стану більшості населення, неможна розглядати як "Розвиток з великої літери" [28, с. 182]. Для країн пострадянського простору, в тому числі й України, ця теза є актуальною, оскільки рух до постіндустріального суспільства в напрямку збільшення третинного сектору не повинен призводити до зниження життєвого рівня та зубожіння населення в первинному і вторинному секторах національної економіки. В нашому розумінні це сталий розвиток кожного сектору та ефективна зайнятість.

Узагальнюючи вищезазначене, слід підсумувати, що в економічній теорії та практиці завдяки класичному розумінню секторальної структури, як співвідношення між секторами, домінує кількісний підхід до структурування економіки, а саме: поділ на сектори через кількісне співвідношення між ними. А також сформувалась традиція розглядати стадійність (цивілізаційний рух) суспільства як перехід від домінування одного сектору до домінування іншого. На наш погляд, такі підходи не можуть бути вичерпними, оскільки вони зосереджені виключно на кількісних характеристиках секторів, а також посилюють детерміністське розуміння розвитку як лінійного процесу. Структурування економічних систем в сучасних умовах має базуватися на поєднанні кількісних характеристик з якісними і при цьому враховувати особливості національного розвитку, який може здійснюватися нелінійно, носити інверсійний та біфуркацій-

ний характер. При структуруванні слід мати на увазі, що кожний сектор має не тільки свій життєвий цикл, але є повноцінним життєздатним елементом економіки як єдиного цілого, а, отже, містить економічну й соціальну складові. Одночасно, на наше переконання, теорія секторальної структури повинна відображати не тільки перехід від домінування одного сектора над іншим, але й розкривати якісний розвиток кожного із них.

Використання даних теоретичних положень у формуванні методологічного підходу до структурування національної економіки дозволяє у кожному секторі

виділити полюси зростання, які забезпечують, з одного боку, його власний економічний розвиток, а з іншого – розвиток національної економіки в цілому. Тобто, сучасний рух суспільства до постіндустріальної стадії потребує теоретичного обґрунтування траєкторії змін через розвиток кожного окремого сектора, яке реалізується шляхом виокремлення у кожному із секторів власних полюсів зростання (галузі, які є пріоритетними у розвитку кожного сектору). Схематично цей процес представлено на рис. 1.

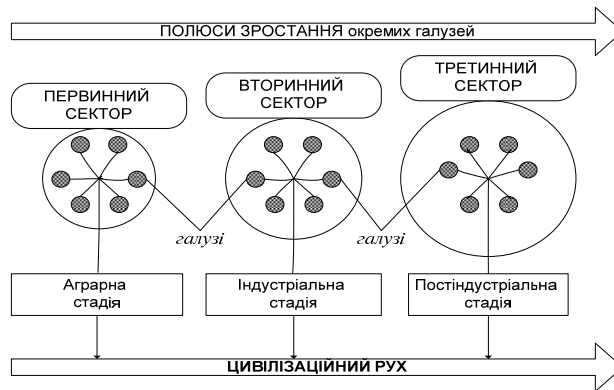

Рис. 1. Методологічний підхід до формування секторальної структури та полюси зростання

Виокремлення полюсів зростання та якісний розвиток кожного сектора є точкою біфуркації секторальної структури, оскільки виділення тих чи інших полюсів зростання в кожному секторі може призвести до формування прогресивної чи регресивної структури національної економіки. З теоретичної точки зору прогресивність секторальної структури у сучасних умовах пов'язується з домінуванням третинного сектору, на що вказує зростання у ньому чисельності зайнятих та його внеску у виробництво ВВП.

Однак, з цього приводу слід зауважити, що якісні характеристики, третинного сектора у країнах із розвинутою та країнах із трансформаційною економікою зовсім не тотожні. Зокрема, цей сектор у різних країнах утворює доволі різну галузеву структуру, наявні складові або регресивного, або прогресивного розвитку тощо. Сьогодні ми є свідками поступового руху пострадянських країн до постіндустріального суспільства. Однак, на відміну від розвинутих країн, які у свій час також пройшли даний етап еволюції, країни пострадянського простору демонструють явно регресивний характер секторальної структури. Останній проявляється у кількісному зростанні третинного сектора не тільки шляхом підвищення продуктивності праці у первинному і вторинному секторах, а більшою мірою завдяки зменшенню частки оброблювальних галузей вторинного сектора, та збільшенню не високотехнологічних, а інфраструктурних галузей (торгівля, транспорт) вторинного та третинного секторів. Отже, як в розвинутих, так і в трансформаційних економіках має місце рух до постіндустріальної стадії розвитку, діагностується зростанням третинного сектора національної економіки. У той же час процеси, які сприяють такому зростанню у різних типах економічних систем є неоднаковими – розвинуті країни мають переважно прогресивні зміни у цих секторах, тоді як трансформаційні – більшою мірою регресивні.

Зауважимо, що останнім часом у країнах із розвинутою економікою секторальна структура виявила певні регресивні тенденції розвитку (зменшення частки оброблювальних галузей (вторинний сектор) та домінування

фінансового сектора у сфері послуг. Глобальна криза загострила ці проблеми і поглибила диспропорційність секторальної структури як у країнах із розвинутою економікою, так і країнах із трансформаційною економікою. Посткризовий період в розвинутих країнах характеризується поверненням оброблювальних галузей (із третіх країн) та стимулювання їх розвитку в національній економіці. Для країн із трансформаційною економікою цей період характеризується пошуком заміни сировинної спрямованості економічного розвитку, яка була домінуючою в докризовий період. Тобто, країни, незалежно від рівня економічного розвитку в посткризовий період формують економічну політику в напрямку прогресивної секторальної структури.

Із вищезазначеного слідує, що виокремлення в кожному секторі полюсів зростання та забезпечення гармонійного розвитку кожного із них на основі диверсифікації є необхідним елементом методології дослідження сучасної секторальної структури. На наш погляд, такий методологічний крок дозволяє обґрунтувати траєкторії структурних змін через розвиток кожного окремого сектора і, що важливо, виокремити конкретні механізми формування прогресивної секторальної структури національної економіки. Іншими словами, теоретичне обґрунтування полюсів зростання кожного сектору дозволяє визначити напрями прогресу національної економіки в цілому, забезпечити її розвиток як цілісної й самодостатньої економічної системи.

Наступним необхідним елементом методології дослідження секторальної структури, на нашу думку, є відображення історичного руху не тільки як переходу від домінування одного сектора над іншим і зміни кількісних співвідношень між даними секторами, але й як процесу якісного розвитку кожного із них. Безумовно, цивілізаційний рух суспільства характеризується послідовною зміною стадій – країни рухаються у напрямку від аграрного до індустріального, від індустріального до постіндустріального суспільства. Однак, цей рух не є механічним переміщенням від однієї стадії до іншої.

Його слід розглядати як такі зміни, у ході яких відбувається розвиток суспільства.

Підкреслимо, що розуміння сутності категорії "розвиток" є досить широким як в філософській, так і в економічній науковій літературі. Як філософська категорія, "розвиток" – це безповоротні, спрямовані та закономірні зміни матеріальних та ідеальних об'єктів, що призводять до виникнення нової якості [29]. Щодо розуміння сутності розвитку як економічної категорії, то ми поділяємо точку зору Р. Нуреєва, який визначав економічний розвиток суспільства як багатомірний процес, що охоплює економічне зростання, структурні зрушення в економіці, вдосконалення умов та якості життя населення [30]. Таким чином, у широкому розумінні, розвиток – це особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей. Будь-який розвиток є рух, але не будь-який рух є розвиток. З поняттям розвитку й руху тісно пов'язане поняття прогресу. Прогрес – це рух від нижчого до вищого, і, водночас, від простого до складного. В цілому прогрес характеризується як процес функціонального збагачення систем, що розвиваються. Таким чином, можна встановити зв'язок між розвитком та функціонуванням. Розвиток здійснюється через функціонування, а функціонування передбачає розвиток. Описана залежність відображає тотожність між цими поняттями, але з точки зору діалектики має відмінності. С. Срохін доводить, що розвиток виражає плинний характер зв'язків, а функціонування їх відносну сталість. Функціонування – це така стадія розвитку системи, яка відображає певний етап зрілості, а розвиток у своїй цілісності включає й інші етапи: зародження, становлення та перехід до іншого якісного стану, тобто відмирання. Звідси слідує, що функціонуванню притаманний структурний підхід, а розвитку – історичний підхід [31, с. 35].

Важливо з цього приводу також зазначити, що цивілізаційний розвиток та формування відповідної секторальної структури мають свої особливості для окремих

країн в ході історичного процесу, що обумовлюється об'єктивністю нерівномірності соціального та економічного розвитку людства. Історично закономірним є те, що одна група країн швидше за інші спільноти змінювала свою структуру та здійснювала перехід до вищої цивілізаційної стадії свого розвитку. Подібна нерівномірність є характерною і для сучасного етапу розвитку, що зумовлюється дією цілої низки об'єктивних факторів.

Так, наприклад, формування секторальної структури економічно розвинених країн та їх рух у напрямку постіндустріального суспільства відбувався в межах однієї економічної системи (ринкової). Зовсім інші умови сьогодні характерні для трансформаційних економік, у тому числі й України, які одночасно здійснюють перехід від однієї економічної системи до іншої (від адміністративно-командної до ринкової), а також намагаються сформувати елементи постіндустріального суспільства. Всі ці тенденції, безумовно, відбиваються як на темпах та якості історичного розвитку, так і на секторальній структурі національних економік. Наявність подібної специфіки розвитку підкреслює необхідність доповнення методологічної бази дослідження секторальної структури. На наше глибоке переконання її необхідно досліджувати не тільки через аналіз співвідношення її кількісних пропорцій, але й через виокремлення низки якісних факторів, що визначають специфіку формування та розвитку даної структури.

Для реалізації даної мети пропонуємо увести в аналіз поняття горизонтального та вертикального розвитку. Базуючись на філософському розумінні "горизонталі" та "вертикалі", які характеризують об'єкт, відповідно, в стані спокою й статичності (горизонталь) та руху вгору й динаміки (вертикаль), можемо представити секторальну структуру, виходячи як з її кількісних пропорцій (вертикального розвитку), так і з позиції якісних характеристик даної структури (горизонтального розвитку) (рис. 2).

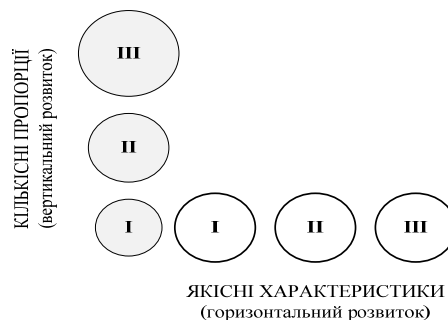

Рис. 2. Секторальна структура національної економіки: кількісний та якісний підхід

З точки зору горизонтального розвитку первинний, вторинний, третинний сектор за якісними характеристиками повинен мати однаковий рівень. Вертикальний розвиток, який на сучасному етапі відображає рух до постіндустріального суспільства, передбачає кількісне співвідношення між секторами на користь третинного сектору. На наше переконання, співвідношення між первинним та вторинним сектором для кожної конкретної національної економіки, повинно формуватися на основі правила "золотої пропорції" [32].

Продовжуючи цей логічний ланцюг можемо стверджувати, що розуміння структури на базі методологічного підходу Р. Барра [33, с. 195], тобто моделі "цілого" та моделі "функціонування", дозволяє трактувати "горизонталь" як модель "функціонування" секторальної структури, а "вертикаль" – як модель "цілого". Таким чином, модель "цілого" секторальної структури – це

кількісне співвідношення між секторами, а модель її "функціонування" – це взаємозв'язок якісних показників, які характеризують цю структуру.

Базуючись на такому підході, виділяємо у національній економіці структуру економічного цілого (яка означає співвідношення між елементами економіки) та структуру моделі функціонування (яка залежить не тільки від часу, але й від впливу різних якісних факторів, включаючи інституціональне середовище). Відповідно, під структурними "обрамленнями" Р. Барра ми будемо розуміти інституціональне середовище, яке забезпечує функціонування тієї чи іншої структури національної економіки та формує середовище економічної діяльності її суб'єктів. Конкретне застосування даного підходу до розуміння розвитку національної економіки дозволяє усвідомити, що модель "цілого" відображає цивілізаційний рух від аграрної до постіндустріальної

стадії розвитку, а модель "функціонування" – демонструє виокремлення в кожному секторі полюсу зростан-

ня та забезпечення їх гармонійного розвитку під впливом певного інституціонального середовища (рис. 3).

Рис. 3. Горизонтальний та вертикальний розвиток у розумінні секторальної структури

Таким чином, з точки зору "моделі цілого" національні економічні системи спрямовані у своєму розвитку на цивілізаційний рух через зміну кількісного співвідношення між секторами. Паралельно з цивілізаційним рухом ці системи демонструють економічний розвиток, який за моделлю "функціонування" є розвитком окремих секторів під впливом структуроутворюючих факторів в межах певного середовища, що забезпечується взаємодією формальних і неформальних інститутів. Відповідно, за кількісними пропорціями (модель "цілого") співвідношення між секторами в постіндустріальному суспільстві має характеризуватися домінуванням третинного сектору, меншою присутністю вторинного та мінімальною часткою – первинного секторів. Але у своєму якісному розвитку (модель "функціонування") ці сектори повинні мати однаковий рівень економічного та соціального розвитку в межах певного інституціонального середовища. Поєднання кількісних та якісних критеріїв розвитку секторальної структури національної економіки дозволить мінімізувати суперечності розвитку постіндустріального суспільства, які досить часто загострюються у ході глобальних кризових процесів.

На основі власного підходу до аналізу секторальної структури з точки зору горизонтального та вертикального розвитку, доцільним є виокремлення сучасних факторів її формування. Секторальна структура національної економіки відображає стадію економічного розвитку, а її формування відбувається під впливом цілої низки факторів: об'єктивних та суб'єктивних; кількісних та якісних; внутрішніх та зовнішніх. Роль цих факторів у формуванні структури в будь-який історичний період розвитку країни буде різною. В залежності від країни вона також буде неоднозначною. Але спільним у формуванні секторальної структури для усіх національних економік, на нашу думку, є такі основні складові: ресурсна база, інститути та інституціональне середовище, глобалізація, – які на сучасному етапі є структуроформуючими елементами структури національної економіки та потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід підкреслити, що саме теорія К. Кларка є базовою у структуруванні сучасної економіки за трьохсекторною моделлю у міжнародних статистичних джерелах. Але, маємо зауважити, що поділ на сектори, здійснений К. Кларком, вимагає сьогодні певної конкретизації та методологічного доповнення щодо дослідження секторальної структури. Зокрема, якщо розглядати, окремий сектор з точки зору відтворювальних процесів, то це дає можливість виокремлювати його не тільки як статистичну одиницю, але й як певний вид діяльності. Кожен сектор має не тільки свій життєвий цикл, а є повноцінним життєздатним елементом економіки, і як єдине ціле містить економічну та соціальну складові. Тобто, теорія секто-

ральної структури повинна відображати не тільки цивілізаційний рух суспільства (перехід від домінування одного сектору над іншим), але й розкривати якісний розвиток кожного сектору. На основі цього виокремлюються полюси зростання в кожному секторі, що є новим методологічним підходом у формуванні секторальної структури. На основі філософського розуміння горизонталі та вертикалі секторальна структура економіки представлена як модель "цілого" (цивілізаційний рух суспільства, кількісна характеристика) та модель "функціонування" (економічний розвиток, якісна характеристика), що дозволяє досліджувати національну економіку з точки зору цивілізаційного руху та розвитку як такого.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: монографія / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
2. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.
3. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К.: "АДЕФ-Україна", 2009. – 392 с.
4. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка : феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Михайлович Геєць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
5. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – Київ : Знання, 2008. – 431 с.
6. Задоя А.О. Економіка цивілізацій в глобальному измеренні: монографія / Под ред. А.А. Пороховского, В.Н. Тарасевича. – Москва: "ТЕИС", 2011. – 768 с.
7. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки : теорія, практика, напрями регулювання: монографія / А.І. Ігнатюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.
8. Кіндзерський Ю. Проблеми розвитку промисловості та розбудови ефективного промислової політики в Україні / Ю. Кіндзерський //Економіст. – 2012.- №10. – С. 33-40.
9. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання / за ред. д-ра екон. наук І.В. Крючкової.- Київ: "Еспрес", 2007. – 520 с.
10. Структурні зміни на економічний розвиток України /за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України; Фн-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.
11. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Пустойт О.В. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 640 с.
12. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: монографія / [Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Осецкий В.Л. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Д.І. Федулової; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 656 с.
13. Глазьев С.Ю. Новый технологический уклад в современной мировой экономике / С.Ю. Мирровая экономика. – 2010. – №5. – С. 5-23.
14. Структура российской экономики: на пути к информационному обществу [Текст] : монография Т. А. Селищева. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. гос. ун-т экономики и финансов, 2006 (СПб.). – 184 с.
15. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю.В. Яковец. – 2-е изд. – М.: Экономика, 2003. – 441 с.
16. Clark C. The conditions of economic progress / Clark Colin. – Macmillan and co. limited, 1940 – 504 p.
17. Fourastie J. La progres technique et revolution economique / J. Fourastie. – Paris, 1958.
18. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Образец социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 2001. – 578 с.
19. Rostow W.W. Politics and the Stages of Growth / W.W. Rostow. – Cambridge, 1971. – 230 p.

20. Тоффлер Е. Третья волна / Е. Тоффлер. – М.: "АСТ", 1999. – 261 с.
21. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
22. Морган Л. Древнее общество или исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации / Л. Морган. – Л.: Издательство института народов Севера ЦИК СССР, 1935. – 368 с.
23. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія : підручник / В. Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 615 с.
24. Чухно А.А. Твори: У 3 т. / А.А. Чухно / НАН України, Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.-дослід. Фін. Ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т. 2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 2006. – 510 с.
25. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Государственное издательство экономической литературы. – 2-е изд. – Т.23.
26. Иноземцев В.И. История и методологический основы постиндустриальной теории. Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. – М.: Academia, 1999. – 640 с.

27. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій / А.С. Гальчинський. – К.: "Адеф-Україна", 2010. – 572 с.
28. Myrdal G. Against the Stream. Critical Essays on Economics. – New York: Pantheon Books, 1973.
29. Петрушенко В.Л. Філософія: короткий навчальний словник: терміни і поняття / В.Л. Петрушенко. – Львів, 2009. – 148 с.
30. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 240 с.
31. Ерохин С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) / С. А. Ерохин; [наукова монографія]. – К.: Видавництво "Світ Знань", 2002. – 528 с.
32. Прушківська Е.В. Роль законів архітектури у формуванні секторальної структури / Е.В. Прушківська // Економічний вісник НГУ. – №2 – 2013. – С. 21-28.
33. Барр Р. Политическая экономия: В 2-х т. – Т. 1 / Р. Барр; пер. с фр. – М.: Междунар. отношения, 1995. – 608 с.

Надійшла до редакції 10.08.13

Э. Прушковская, докторант
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

КОЛИЧЕСТВЕННЫЕ И КАЧЕСТВЕННЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕКТОРАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статье показана взаимосвязь секторальной структуры и стадий экономического развития на основе цивилизационного и формационного подходов. Проанализировано секторальную структуру через горизонтальное и вертикальное развитие, а также через модель "целого" и модель "функционирования". Определено, что модель "целого" секторальной структуры отражает цивилизационное движение общества через изменение количественного соотношения между секторами, а модель "функционирования" – это качественное развитие отдельных секторов (первичного, вторичного, третичного) под влиянием структурообразующих факторов в пределах определенной среды, которая обеспечивается взаимодействием формальных и неформальных институтов. Обоснована необходимость усовершенствования существующей теоретической трехсекторной модели К. Кларка путем использования нового методологического подхода к формированию секторальной структуры на основе выделения "полюсов" роста (отраслей) в каждом отдельном секторе. Доказана необходимость структурирования экономических систем на основе сочетания количественных и качественных характеристик с учетом особенностей национального развития.

Ключевые слова: секторальная структура, горизонтальное развитие, вертикальное развитие, модель "целого", модель "функционирования", экономическое развитие, постиндустриальное общество, полюса роста, цивилизационное движение.

E. Prushkivska, Doctoral Student
Taras Shevchenko National University of Kiev, Kiev

QUANTITATIVE AND QUALITATIVE CHARACTERISTICS OF THE SECTORAL STRUCTURE IN THE CONTEXT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

The article is showed the relationship of the sectoral structure and stages of economic development on the basis of civilization and formation approaches. There is analyzed sectoral structure through horizontal and vertical development, as well as through the model of the "whole" and a model of "functioning". Found that the model of the "whole" of the sectoral structure reflects the civil society movement through the change of the proportion between sectors, and the model of "functioning" is quality development of individual sectors (primary, secondary, tertiary) under the influence of developmental factors within a specific environment, which is ensured by the interaction of formal and informal institutions. The necessity of improvement of the existing theoretical three sectors model K. Clark through the use of a new methodological approach to the formation of the sectoral structure of "poles" of growth (branches) in each specific sector. The necessity of structuring of economic systems based on a combination of quantitative and qualitative characteristics taking into account the peculiarities of national development.

Keywords: sectoral structure, horizontal development, vertical development, model of the "whole", model "functioning", economic development, postindustrial society, poles of growth, civilization movement.

JEL C22, C5, E32, O47
УДК 330.43, 33

Н. Серветник, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СИНХРОННІ ТА АСИНХРОННІ КОЛИВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ В КРАЇНАХ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ

У статті розглянуто методи досліджень ступеня синхронізації ділових циклів різних країн. Проведено аналіз взаємозв'язків в середині груп країн, побудованих згідно кредитного рейтингу. Визначено фактори синхронізації.

Ключові слова: діловий цикл; синхронізація; кредитний рейтинг.

Постановка проблеми. Останнім часом інтеграція світової економіки стає все тіснішою. Значно зросли обсяги міжнародної торгівлі, фінансові ринки в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, стали більш інтегрованими, значна частина економік, які були відносно ізольовані, відкрились для торгівельних та фінансових потоків, європейські країни прийняли єдину валюту. Ці зміни призводять не лиш до змін властивостей національних ділових циклів, а й до їх синхронізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема синхронізації ділових циклів розглядається в основному зарубіжними дослідниками для розвинутих

країн, в особливості для країн-членів Європейського Союзу та Великої Вісімки.

Німецькі вчені Л.Майер, Ф.Шмідт, К.Шулер, розглядаючи особливості розвитку світової економіки в умовах глобалізації, зазначають, що в сучасних умовах обсяги та швидкість переливу товарів і капіталів між економічними регіонами значно зросли, а ділові цикли окремих національних економік дедалі більше зближуються. Значну увагу вчені зосереджують на діяльності ТНК та фондових ринках як факторах синхронізації ділових циклів у різних країнах [8].

Особливу увагу вивченню цієї проблеми приділяють економісти міжнародного валютного фонду (МВФ). Так,

© Серветник Н., 2013